

EUSKARA

urtez urte ontzen Arabako Errioxan

Arabako Errioxako bost lagun elkartu dira mahaiaren bueltan euskararen inguruan eztabaidatzeko. Bastidatik ibiltzen hasi eta Moredaraino, upategi handi batzuk eta turisten gorakada gorabehera, ez da paisaia gehiegi aldatu azken berrogei urtetan. Hizkuntza paisaiari begira jarritz gero, ordea, aldaketa ugari izan dira; hala ere, konformagaitzak dira Esti Besa Sanchez, Andoni Landa Arozena, Dani de Ayala Castaño, Idoia Marauri Bernedo eta Edurne Azkarate Sobrino. Dabilen ardoari muzinik ez.

 RUBÉN SANCHEZ

 ALEA

Erreportaje hau Arabako Aleak argitaratu du eta Creative Commons lizentziari esker ekarri dugu.

Andoni Landak, Azpeitiko Nuarbe auzoan euskara hutsean sortua, eskolan ikasi zuen gaztelania, gaztaroan; hala ere, hizkuntza kontzientzia itzalia izan zuen, buruak solasaldian maiz errepikatu den “klik” egin zion arte, Iruñean lehenik, eta, batez ere, Arabako Errioxan.

Esti Besa Villabuenakoa da, haurtzaroan, ardo bila joaten ziren *los vascos* ziren; 11 urte zituela, familia Gipuzkoako Aretxabaletara aldatu zen; euskararekin hiru “klik” egin ditu: lehenik, euskara euskaltegian ikasi; gero, lagunekin euskaraz egin (eta eginarazi); eta azkena, Lorentxo bikotekideak eta biek hika egin.

Dani de Ayala guraso erdaldunek bidali zuten ikastolara; Gasteizera unibertsitatera joan zenean, hainbeste euskaldun eta euskalkirekin, Ekorakoa zela esateko eta bere euskararekin lotsaturik, lehen hiru hilabeteak isilik eman zituen. “Klik”.

Idoia Marauriren gurasoak, bera jaio zelarik, euskara ikasten ari ziren, eta euskaraz hitz egiten zioten. Lehen Hezkuntzan zela eten zen etxe barruko komunikazioa euskaraz. Gaztaroan, Leioan ikasi zuen: lehen urtean pisan Villabuenako

bat eta Lizarrako beste batekin, bere euskara “berdina” zen; bigarrenean, ordea, Oñatiko bat tokatu zitzaion, ez zion ezer ulertzen, eta egun batean zera bota zion: “Mesedez hitz egin polikiago”. Eta ezpainak irakurtzen saiatu zen. “Klik”.

Edurne Azkareteren familia erdia euskalduna eta erdia erdalduna izaki, aldi berean ikasi zituen biak; Maraurik moduan, pasatu zuen bere ukazio aroa, eta euskaraz bizitzen urtean aste bat besterik ez zuen ematen: bertso udalekueetan. Nahi gabe ere ligatu zuen umetan, deus ulertu gabe denari bai erantzuten zion lapurtar batekin. Txantxak alde batera utzita, joan-etorri asko izan ditu euskararekin azken “klika” izan zuen arte.

Dena den, denek aitortu dute behin euskaraz hasiz gero, belarria berehala egin zitzailela euskalkietara ere, eta gainera, besteek beraiek gaztelaniaz entzutean, are barre gehiago egiten dutela, daukaten azentuagatik.

ARABAKO ERRIOXAKO IZAERA

Esti Besa Iruñean 13 urtez bizi eta euskara irakasten jardun zen; Arabako Errioxan zailago egin zitzaion euskara-

ren aldeko borroka. Iruñean ghettoak zeuden, bakoitzak berea, eta Arabako Errioxan, herrian, zailago. Dani de Ayalak Arabako Errioxako herrien izaera bereizi du: Araba gehienez ez bezala, aski handiak dira bata bestearen beharra ez izateko, eta orduan kuadrillak herriko sortu eta harreman gutxi izaten da ondoko herrietakoekin, topaguneak izan badira ere: Guardia, Viana, Oion... Landaren aburuz, euskararen kontra-kontra-jarrerak leundu dira, baina hor dirau euskararekiko errezeloak, inoiz botikan edo Olentzerorekin edo udaletxean.

Azkaratek gertatu den aldaketaren erakusle Bendimia Eguna jarri du: Maialen Lujanbiok euskara hutsean bota zuen pregoia bertsoan. Ez zen egunik errazena: batzuk ardoa saltzera, beste batzuk mozkortzera, guraso batzuk beren umeak saskia eraman behar zutelako asalduraz...

Ezkerretik eskuinera atzean:
Dani de Ayala, Andoni Landa,
Esti Besa eta Idoia Marauri;
makurtuta Edurne Azkarate.

Jendeak oso ondo hartu zuen, andre zaharrek, Lujanbiorekin hunkiturik, opari pila bat egin zizkioten, Errepublika sasoian ikasitako euskarazko kantu bat kantatu eta, *“no he entendido nada, pero me he emocionado muchísimo!”* zioten. Eztabaidak ere badira De Ayalaren etxean: “Ondo, baina plazan ginen gehienok ez diogu ulertu!” edo “Ados, aita, berak bertso bat bota du, eta bertsoak euskaraz botatzen ditu, zenbat aldiz izan da pregoia erdara hutsean?”, eta jarraian, “Egia, bai! Bada, orduan urte pila bat beharko ditugu erdara hutsean izan direnak berdintzeko!”.

Azken koxka, Azkaratek jarri du: Arabako Errioxan beste leku batzuetan da goen antolatzeke eta borrokatzeke grina badago edo apalagoa da? Herriz herri eta belaunaldiz belaunaldi aldeak daude, baina Maraurik aipatu ditu azken urteeta-

ko Lurrikara jaialdia eta gaztetxea, edo fracking-aren kontrako borroka, ikasle eguna, Korrika alternatiboa. Festak antolatzeke elkartu ohi dira errazen. Landak eta Besak diote beraiek etorri zirenean baino saltsa gehiago dagoela egun. Denak bat datoz Arabako Errioxan herrien arteko distantziengatik-eta euren arteko sareak jostearen garrantzian.

EUSKARA IKASTEA, ATZO ETA GAUR

Azken bi hauek gogorarazi dute garai batean “gozatu” zela hitza, eta gaur egun “esfortzua” entzuten dela, lana, titulua... garaiak aldatu dira. Ikastolan euskara ezagutu dutenek ez dute hizkuntzara heldutan euren gogoz salto egin, ikastolan ikasi bai, baina erabili ez. Azkaratek dioen gisan, aurreko belaunaldiak euskara errebelldiarekin lotu zuen, baina

Bat datoz esatean falta dela euskaraz ikasi duen 40 urtetik beherako masa, irakaskuntzatik harago, euren lanbideetan euskaraz jardun daitezen planifikatzea

beraiei euskara diziplina eskatzen zien irakasle baten aldetik etorri zaie, fitxak egin bai, baina kultura gutxi, eta euskara bai, baina “zertarako” bat erantsi

behar zaio ikasketa horri. Gogoan ditu ikastolan erdaraz irakurritako liburuak, baina euskarazkoak? “Euskaraz motza, arina, erraza behar zuen, eta gero hain da motza, arina eta erraza, ez zaizu interesatzen; zergatik dakit *Cien cañones por banda* eta ez *Mendian gora haritza?*”, hausnartu du. Irakasle aldaketa asko ere izaten dira, batzuk oso denbora laburrez geratzen dira “erbestean”, De Ayalak badiu, hala ere, garunean geratutako euskara-momentu ederrak.

Maraurik matematikekin egin du alde-araketa: “Maiz matematikak ere zertarako diren galdetzen da eta erantzun behar zaio horri, euskara zeharka sartu behar da, emakumeen bisualizazioa zeharka sartzen saiatzen garen bezala, ez bakarrik euskara eta literatura liburu banarekin”. Landak 60 urteko euskaldun berri baten adibidea jarri du: “Nik euskara ikasi nuen irakaslea ederra zen, maiteminduginen euskararekin eta berarekin: musika, kultura... baina gaur egungo euskara irakasleak kabroi hutsak dira, ikasleak suspenditu egiten dituzte”. “Klik” horren bila jardun beharra dago: Historia, kultura, musika, bertsolaritza, unibertsitatea...

Maraurik “klik” egin zuen DBH2n bi lagunekin euskaraz egiteko, egun erdizka betetzen dute; gero unibertsitaterako Logroño beharrean Leioa aukeratu zuen, besteak beste, bigarrenaz “klik” egiteko. Azken “klika” irakurketarekin egin zuen: *Berria* hasieran oso nekeza egiten zitzaion, baina behin ohitura hartuta, ederki moldatu da. Azken aldian, literaturarekin egin du “klik” Arabako Errioxako irakurle taldean: “Irakurtzen ere ikasi behar da, hor beste ‘klik’ bat dago”. Landak, berriz: “Azpeitian ahozko erabilera %90 izango da, baina irakurtzen ez, e! Tabernan han dago *Berria*, ez dakit zenbatek ukituko duen, eta liburu bat euskaraz... bueeeno!”.

DINAMIKAK APURTZEKO ZAILTASUNA

Hizkuntza-ohiturak norbere herrian aldatzea ez da erraza aurrean daukazuna halakoren izeba-osaba, senar-emaztea

edo betiko ezaguna denean. Gainera, udal-langile bat, adibidez, euskaraz jakin ez eta euskaraz egiten badiozu, mindu liteke: “Berak badaki ez dakidala, zergatik etortzen zait euskaraz?”. Maraurik aipatu du gaztetxean saiatu zela harreman berriekin euskaraz egiten, hizkuntza-ohitura euskaraz hasteko. Baina, kasu: ondoko herrira joan, botikan zerbait erdaraz eskatu, botikariak bira eman, eta Euskaraldiko txapa ikustea Arabako Errioxan ere #gertatzenarida. Bat datoz esatean falta dela euskaraz ikasi duen 40 urtetik beherako masa, irakaskuntzatik harago, euren lanbideetan euskaraz jardun daitezen planifikatzea.

Andoni Landak eta Esti Besak gogorarazi dute garai batean “gozatu” zela hitza, eta gaur egun “esfortzua” entzuten dela, lana, titulua...
Garaiak aldatu dira

Apurka-apurka aldatu da egoera, baina Kuadrillan Euskara eta Berdintasun teknikariak jartzeko urte mordo bat joan eta gero, behin egonda horrekin arazoak konpondutzat ematen badira ere, “gainen egon behar da” beti kartelak ele biz ateratzeko edo kultura euskaraz programatzeko. Andoni Landaren arabera, “administrazioak inposatu ere, pixka bat inposatu beharko luke: ez erretzeko debekuak etorri zirenean, adibidez, ez zen sumatzen gizartea hori aldarrikatzen, gero debekatu, eta kitto, bada, ekarri monitoreak, musika taldeak, antzerkia euskaraz”.

Bestalde, gazte askok ikasteko kanpora jotzen dute, eta orduan, kuadrilla batzuk desegiten dira. Azkarateren ustetan,

euskaraz bizi nahi duenari, bere *mea culpa* eta guzti, beharbada, erakargarriagoa egiten zaio herritik ateratzea.

PERIFERIA

“Arabako Errioxakoa eta euskaraz!”, “Euskal Herrian gaude bai, hegoaldean, mugan, baina Euskal Herrian”, “bai, oiondar-oiondarra eta euskaraz, eta prentsa ere euskaraz irakurtzen dut”, “Bai, zu oiondarra, baina zure ama edo aita, edo aiton-amona?”, “Euskaldun berri zaharra naiz”...

Euskaldun askoren begietatik at sentitzen dira oraindik ere, batuaz egiteagatik gutxietsiak. Azkaratek: “Zuk egin zure euskalkiaren alde, oso ondo iruditzen zait, baina nire borroka ez da hori, eta gustatzen zait zu entzutea, zeren nik ez daukat euskalkiaren aingura, gustuko hitzak itsasten zaizkit, atxiki ahal dut iparraldeko bat edo edonongoa, nire borroka da euskara eklektikoa. Oso interesgarriak iruditzen zaizkit garatzen ari diren periferietako euskal nortasun batzuk: onartzen duzunean ezin zarela eredu den horretara iritsi, ez zarelako han jaio, ez zarelako euskaldun genetiko bat, gaintu behar duzu bigarren mailako euskaldun sentitzearena eta zure euskalduntasuna, nortasun hori garatu, gero gure euskalduntasuna eta berea nola elkartuko diren ikusteko dago”. De Ayalak: “Historia bakarraren arriskua hor dago oraindik: euskaldunak izan dira balea harrapatzaileak edo baserritarrak, txistua edo trikitia jotzen dutenak, bada, orduan, agian, ni ez naiz euskalduna sentituko, mahastietan lan egiten duena eta gaita jotzen duena ere bada euskalduna”. Landak: “Ttiki-ttaka elkartean ekimen guztiak gure filtrotik pasatu izan ditugu beti”. Besak: “Euskal munduko hedabideek gure gaineko albisteak gutxitan ematen dituzte, *El Correo*-n askoz gehiagotan, baina txarrerako”. Arabako Alea-ri ere begi batekin keinua eta beste begiarekin bekaina altxatuta begiratu diote.

Azkenik, eskaera bat euskal munduari: “Mesedez, hona etortzen zaretenean ez egin erdaraz”. ●

BABESLETA:

hasi etxetik eta kalera,
hasi kaletik eta etxera...
arnasa gara, euskaraz gara!

UEMA
UDALERRI
EUSKALDUNEN
MANKOMUNITATEA